

APOLONIJA OBLAK FLANDER

DEMOGEOGRAFSKO PROUČEVANJE NARODNIH IN ETNIČNIH MANJŠIN – PRIMER ITALIJANSKE NARODNE MANJŠINE V SLOVENIJI

POPULATION GEOGRAPHY ANALYSIS OF NATIONAL AND ETHNIC MINORITIES – BASED ON THE SLOVENE
ITALIAN MINORITY STUDY CASE

Population geography analysis of national and ethnic minorities, groups and communities is usually facing difficulties due to the unavailability of high quality data sources, which would enable continuous following of their demographic developments and changes. Only little data sources in Slovenia enables analysis of demographic dynamics of so-called hidden population groups. Data sources most often offer only possibilities to study the stock data – data on the number and structures in defined time in the past. New possibilities on the field of population geography analysis, not only of national and ethnic minorities, but also of other special population minorities, groups and communities can be found in the use of secondary analysis, in particular in the linkage of various data sources. The population geography analysis based on the Italian minority study case in Slovenia (population with Italian nationality, population with Italian mother tongue and population with Italian language spoken in the family/household) has on the basis of linkage of population census 1991 and 2002 with databases of vital statistics for the period 1991–2005 and with respect to all genuine characteristic that the analysis of small and specific population groups demands from the researcher shown that Italian national minority in Slovenia is more than with the lack of adequate minority protection facing with the internal demographic threat..

Keywords: population geography, population geography analysis, national minorities, Italian national minority, Slovene Istria

Demogeografsko proučevanje narodnih in etničnih manjšin, skupin in skupnosti je pogosto oteženo zaradi nedostopnosti kakovostnih podatkovnih virov, ki bi omogočali nepretrgano sledenje njihovem demografskemu razvoju in spremembam. Le malo podatkovnih virov v Sloveniji omogoča analizo demografske dinamike t. i. skritih prebivalstvenih skupin. Podatkovni viri navadno omogočajo le analizo stanja – števila in struktur v določenem trenutku v preteklosti. Nove možnosti na področju demogeografskega proučevanja ne le narodnih in etničnih manjšin, pač pa tudi drugih posebnih prebivalstvenih manjšin in skupin ter skupnosti se kažejo v uporabi sekundarne analize, in sicer v povezavi obstoječih podatkovnih virov. Demogeografska analiza na primeru italijanske narodne manjšine v Sloveniji (prebivalstva italijanske narodnosti, prebivalstva z italijanskim maternim jezikom in prebivalstva z italijanskim pogovornim jezikom v družini/gospodinjstvu) je ob povezavi podatkov popisa prebivalstva 1991 in 2002 z bazami vitalnih statistik za obdobje 1991–2005 in ob upoštevanju vseh posebnosti, ki jih proučevanje majhnih in specifičnih prebivalstvenih skupin zahteva od raziskovalca, potrdila, da se italijanska narodna manjšina bolj kot s pomanjkanjem ustreznega manjšinskega varstva sooča z notranjo demografsko grožnjo.

Ključne besede: demogeografija, demogeografska analiza, narodne manjšine, italijanska narodna manjšina, Slovenska Istra

UVOD

Raziskovalci, ki se ukvarjajo s področjem narodnih in etničnih manjšin, skupin in skupnosti, se zaradi posebnosti predmeta proučevanja, kot so (a) pogosta družbena ter prostorska "skritost", (b) spremenljivo odgovarjanje posameznikov pri opredeljevanju oziroma identificiranju z določeno narodno ali etnično skupino (manjšino) in (c) vse pogostejša nezainteresiranost posameznikov za opredeljevanje po narodni/etnični pripadnosti, soočeni z izzivom možnosti neposredne uporabe demogeografskih, statističnih in družboslovno-raziskovalnih metod za prikaz demogeografskega razvoja in demografskih ter socioekonomskih sestav številčno majhnih in skritih skupin prebivalstva. Omenjene specifike narodnih in etničnih manjšin namreč od raziskovalca zahtevajo posebno pozornost pri uporabi raziskovalnih pristopov in metod v celotnem procesu raziskovalnega dela. Neposredna uporaba omenjenih metod je zlasti otežena zaradi variabilnosti pojavov in statistične zaupnosti, ki izhaja iz številčne majhnosti tovrstnih populacij.

Za potrebe raziskovalnega dela sem oblikovala dve delovni hipotezi, ki sem ju skušala ovreči oziroma potrditi s pomočjo sekundarne analize dinamike narodnih in etničnih manjšin, in sicer na primeru italijanske narodne manjšine v Republiki Sloveniji.

Prva, metodična oziroma metodološka delovna hipoteza je bila, da neposredna aplikacija splošnih demogeografskih¹ metod pri proučevanju narodnih in etničnih manjšin zaradi narave predmeta proučevanja za doseg kakovostne demogeografske analize ni mogoča in da od raziskovalca zahteva njihovo adaptacijo v celotnem procesu proučevanja (od zbiranja podatkov, njihove obdelave, analize in predstavitve rezultatov). Druga delovna hipoteza je bila vsebinska. Po njej se negativne posledice demografske krize, ki je zajela Slovenijo v 80. letih 20. stoletja, izraziteje odražajo na primeru narodnih in etničnih manjšin.

PROBLEMATIKA DEFINIRANJA PREDMETA PROUČEVANJA

Pri proučevanju narodnih in etničnih manjšin, skupin ali skupnosti se raziskovalci različnih strok (sociologi, geografi, antropologi, etnologi, politologi, demografi, statistiki, itd.) srečujejo s temeljno težavo: kako definirati predmet

1 Demogeografija je "znanstvena disciplina v sklopu družbene geografije, ki proučuje prebivalstvo kot subjekt zelo povezanih prostorskih odnosov in značilnosti, zaradi razumevanja in pojasnjevanja zemeljske površinske sfere, njenih sprememb in vrednotenja" (Nejašmić 2005: 9). Temeljna vprašanja, ki si jih zastavlja demogeografija, so (1) kako se prebivalstvo v času in prostoru spreminja, (2) kakšne so njegove sestave in (3) kako je prostorsko distribuirano.

proučevanja? Če ne moremo definirati predmeta proučevanja, se raziskovalcu zastavi vprašanje: kako ga potem raziskovati, opazovati, meriti in analizirati?

Sociologi navadno poudarjajo naslednje značilnosti narodnih in etničnih skupin (Hutchinson in Smith 1996: 20):

- skupno ime, ki označuje njihovo skupino;
- obstoj mita o skupnih prednikih;
- skupen zgodovinski spomin;
- posebna kultura (temelječa na jeziku, veri, navadah, ipd.);
- povezanost s prostorom (ki je lahko povsem simbolična) in
- občutek pripadnosti (vsaj med delom populacije).

Za potrebe proučevanja prebivalstva Slovenije italijanske narodnosti, ki je najpogosteje imenovano kar italijanska narodna manjšina v Sloveniji, se je zdela najbolj uporabna Bufonova definicija (1992: 26). Ta je narodno manjšino sicer definirala za potrebe proučevanja slovenske manjšine v Italiji. Ker je ta nastala na podoben način kot italijanska manjšina v Sloveniji, se njegovo definicijo lahko smiselno uporabi tudi zanjo. Po njegovem mnenju je narodna manjšina "del nekega naroda, ki je zaradi različnih historičnih in političnih motivov ostal zunaj politično-teritorialnih meja tega naroda, a ga s tem narodom povezuje enovita in sklenjena distribucija, skupni zgodovinski in politični razvoj ter zlasti skupni kulturni elementi, z jezikom na čelu".

Raziskovalci, ki se ukvarjajo s področjem proučevanja narodnih in etničnih manjšin, pa poudarjajo, da je "koncept njihovega proučevanja nujno večdimenzionalen, in sicer je kulturni, zgodovinski in prostorski. Večdimenzionalen koncept proučevanja še dodatno otežuje kompleksnost izrazov naroden in etničen ter pomanjkanje natančnih in splošno priznanih definicij o omenjenih izrazih. Prvi pogoj proučevanja narodnih in etničnih manjšin je namreč njihovo prepoznavanje in razlikovanje od drugih tovrstnih skupin (manjšin)" (Hutchinson in Smith: 1996: 20).

VPRAŠANJE UPRAVIČENOSTI ZBIRANJA PODATKOV O NARODNI/ETNIČNI PRIPADNOSTI

Definicije pojma narodne/etnične pripadnosti niso jasne ali pa se med posameznimi popisi, raziskovanji, državami in leti znatno razlikujejo. Zato je zbiranje podatkov o pripadnosti določeni narodni/etnični skupini zelo zapleteno, njihovo primerjanje v času in prostoru pa precej omejeno. Navadno je to področje še bolj nedefinirano kot področji jezikovne ali verske pripadnosti. Ti dve dimenziji pa se v večini primerov zelo tesno povezujeta tudi z narodno in etnično pripadnostjo.

Statistična raziskovanja, namenjena zbiranju podatkov o narodni/etnični pripadnosti uporabljajo najrazličnejše definicije in koncepte (prim. Hutchinson in Smith 1996). V nekaterih državah (primeri popisov okoli leta 2000 v Ukrajini, Belorusiji, na Madžarskem, Slovaškem in Hrvaškem) pri raziskovanju jasne definicije o narodni/etnični pripadnosti niti ne obstajajo in je zbiranje podatkov o omenjenih dveh elementih prepuščeno anketarjem oziroma popisovalcem. Ti si ustvarijo subjektivno predstavo o tem, kaj naj bi se skrivalo pod vprašanjem o narodni in etnični pripadnosti. V nekaterih državah v ospredje postavljajo "etnično ozadje" ob priselitvi oziroma "etnični izvor" (Kanada). Druge zanimajo rasne opredelitve (Združene države Amerike) ali pa etnične skupine v ožjem pomenu in iščejo pripadnost t. i. "vidnim manjšinam", ki jih v nekaterih državah enačijo z "etničnimi manjšinami" (Velika Britanija). V Evropi so statistična raziskovanja navadno bolj usmerjena v narodno kot etnično pripadnost.

Poleg nejasnih definicij in neprimerljivosti podatkov o narodni/etnični pripadnosti v času in prostoru je analiza dodatno otežena, ker je narodna/etnična identiteta posameznikov spremenljiva. Spreminja se pod vplivom zgodovinskih dogodkov, politike, medijev, izobrazbe, itd. (Južnič 1993: 270–271; Smith 1991: 24–25, 30–31).

POMEN USTREZNE IZBIRE VIROV ZA KAKOVOSTNO DEMOGEOGRAFSKO ANALIZO

Pogosto so raziskovalci soočeni z dejstvom, da morajo za oceno števila (ali vsaj deleža) pripadnikov določene narodne ali etnične manjšine poseči (poleg jezika) tudi po drugih podatkih, ki posredno kažejo na prisotnost določene narodne ali etnične manjšine v določenem prostoru. Ocene na podlagi t. i. kombiniranih in posrednih kazalcev na določeno narodno ali etnično skupino (manjšino) so lahko zelo koristne. Zavedati pa se je treba, da ti elementi ne vsebujejo dimenzije narodne in etnične pripadnosti v smislu identitete opazovanega subjekta (oziroma enote).

Mednje sodijo:

- število otrok, vključenih v vzgojno-varstvene enote, osnovne in srednje šole, ki so namenjene posebej manjšinam ali pa so dvojezičnega tipa;
- število učencev pri dvojezičnem pouku ali pri pouku iz materinščine narodne ali etnične manjšine;
- župnije (ali kaka druga institucionalna oblika izvajanja verskih obredov) z jezikom narodne ali etnične manjšine pri bogoslužju;

- napisi na nagrobnikih;
- število poslušalcev radijskih in gledalcev televizijskih programov, ki so v jeziku narodne ali etnične manjšine;
- število naročnikov dnevnega časopisja v jeziku narodne ali etnične manjšine, in druge.

Na področju zbiranja podatkov o narodni/etnični pripadnosti se raziskovalcem pogosto porajajo dvomi o primernosti zbiranja omenjenih podatkov in njihovi uporabnosti. Med argumente proti zbiranju tovrstnih podatkov se uvrščajo (po Ahmad in Sheldon 1993: 124–125):

- dvom o tem, da pomanjkanje kakovostnih podatkov o narodni/etnični pripadnosti ovira pripravo ustreznih politik za varstvo določenih narodnih/etničnih skupin, skupnosti in manjšin;
- vprašanje uporabnosti tovrstnih podatkov (zlasti zbranih s popisi) za raziskovanje, načrtovanje in oblikovanje politik;
- težave pri operacionalizaciji koncepta etnične/narodne pripadnosti;
- težave pri natančnem "registriranju" etnične/narodne pripadnosti;
- namen zbiranja ne bi smel biti namenjen le oblikovanju politik na državni ravni, pač pa oblikovanju okvirov, ki bi omogočili zmanjšanje in izkoreninjenje diskriminacije na podlagi narodne/etnične pripadnosti;
- podatkov o narodnih in etničnih skupinah in manjšinah med državami ne moremo neposredno primerjati;
- definicije narodne/etnične pripadnosti se znotraj držav skozi čas spreminjajo;
- definicije uradnih državnih statistik se razlikujejo od definicij registrov oziroma anket.

Na drugi strani "zagovorniki zbiranja tovrstnih podatkov trdijo, da za analizo ni na voljo dovolj kakovostnih podatkov o narodni/etnični pripadnosti in da je to edina ovira pri zatiranju in izkoreninjanju narodne/etnične diskriminacije. Zbiranje podatkov o etnični/narodni pripadnosti (pri popisih ali z anketo) se naj v osnovi ne bi razlikovalo od zbiranja katerihkoli drugih podatkov, dokler je to le eden med podatki, ki se ga zbira za oblikovanje politik in njihovo implementacijo" (Ahmad in Sheldon 1993: 126).

Zagovorniki zbiranja tovrstnih podatkov npr. navajajo, da (povzeto po Ahmad in Sheldon 1993: 126):

- je na njihovi podlagi mogoče pripraviti analize in oblikovati ter pripraviti projekte, ki bi rabili narodnim in etničnim manjšinam. Ti projekti namreč omogočajo pridobitev določenih finančnih sredstev (od državnih ali mednarodnih ustanov in skladov) in posledično njihovo uresničitev;
- se s tem zagotovi ustrezne podatke o narodni/etnični pripadnosti za širši krog uporabnikov (pri tem je mišljena zlasti znanstvenoraziskovalna sfera);
- podatki o narodni/etnični pripadnosti omogočajo lociranje določenih storitev na primernih območjih (občinah, naseljih);
- tovrstni podatki lahko zagotovijo dokaze o diskriminaciji na različnih ravneh družbene ali katere druge organizacije (npr. v podjetjih);
- podatki o narodni/etnični pripadnosti zagotavljajo državam oblikovanje ustreznih politik, in nenazadnje, da
- tovrstni podatki rabijo narodnim in etničnim manjšinam samim za potrebe propagande in opozarjanja nase ter na probleme, s katerimi se soočajo v družbi večine.

Med najpogostejše uporabljene metode zbiranja podatkov o narodni/etnični pripadnosti se uvrščajo popisi, zbirke podatkov (in njihovo povezovanje) ter ankete.

PODATKOVNI VIRI ZA IZVEDBO DEMOGEOGRAFSKE ANALIZE² PREBIVALSTVA ITALIJANSKE NARODNOSTI V SLOVENIJI

Za potrebe analize prebivalstva Slovenije italijanske narodnosti so bile identificirane naslednje uporabne zbirke (podatkovne baze), ki jih hrani Statistični urad RS:

- popisi (pri samem povezovanju baz podatkov sem se omejila na Popisa 1991 in 2002);
- baze rojenih (po posameznih letih za obdobje 1991–2005);
- baze umrlih (1991–2005);
- baze sklenitev zakonskih zvez (1991–2005) in
- baze razvez zakonskih zvez (1991–2005).

Baz selivcev za posamezna leta pri uparjanju s popisi ni bilo mogoče uporabiti, ker temeljijo na agregiranih podatkih in zato njihovo povezovanje s popisi ni mogoče. Vendar pa so posamezni popisi s podatkovnega vidika o selitvah

2 Podrobneje o vsebini demogeografskega proučevanja narodnih in etničnih manjšin, skupin in skupnosti v Oblak Flander (2007: 8–13).

vsebinsko zelo bogati in je analiza temeljila le na njih. Prav tako pri uparjanju ni bilo mogoče uporabiti baz prebivalcev za posamezna leta, ker Statistični urad podatkov o tujcih za obdobje 1991–2005 na individualni ravni še ni imel.

NADGRADNJA OBSTOJEČIH PODATKOV – UPARJEVANJE RAZLIČNIH ZBIRK PODATKOV

Zakaj je bila potrebna povezava med različnimi podatkovnimi bazami vitalnih statistik s Popisom prebivalstva 1991 in 2002? V naravi popisov je, da dajejo statično sliko prebivalstva na določeno časovno točko in navadno ne vsebujejo podatkov, ki omogočajo popolno analizo demografske slike in razvoja prebivalstva ali izbrane skupine (v našem primeru italijanske narodne manjšine). Podatki s področja redne vitalne statistike pa ne vsebujejo dovolj kakovostnega podatka o narodni/etnični pripadnosti, sploh pa ne vsebujejo podatka o maternem in pogovornem jeziku, zaradi česar je nemogoče narediti demogeografsko analizo posebej za narodne in etnične manjšine samo na podlagi podatkov iz vitalnih statistik.

Pri povezovanju popisov z bazami podatkov rojenih, umrlih, sklenjenih in razvezanih zakonskih zvez so bile kot kriterijske spremenljivke vključitve enot v analizo definirane naslednje spremenljivke popisov:

- opredelitev po narodni/etnični pripadnosti;
- opredelitev po maternem jeziku in
- opredelitev po pogovornem jeziku.

Postopek povezovanja je potekal s pomočjo programa Access. Prvi pogoj povezovanja enot iz baz vitalnih statistik je bil, da imajo zapisi v bazah vitalnih statistik in Popisu 1991 ter 2002 enoznačni identifikator, ki bo omogočil njihovo povezovanje.

Že v idejni zasnovi povezovanja podatkovnih baz je bilo ugotovljeno, da povezava enot iz letnih statističnih raziskovanj zaradi različnih dejavnikov ne bo popolna. Predvideni razlogi so bili:

- razlika v časovnem opazovanju; Popisa 1991 in 2002 sta bila izvedena na kritični datum, dogodke vitalne statistike pa se spremlja za koledarsko leto;
- selitve; pri povezavi podatkov iz baz vitalnih statistik s popisoma bodo izpadle tiste osebe, ki so se v obdobju med 1. 4. 1991 in 31. 3. 2002 oziroma med 1. 4. 2002 in 31. 12. 2005 odselile (tujci in državljani);
- umrli; pri povezavi podatkov iz baz vitalnih statistik s popisoma bodo izpadle tiste osebe, ki so v obdobju med 1. 1. 1991 in 31. 3. 1991 oziroma med 1. 1. 2002 in 31. 3. 2003 umrle – omenjenih oseb na kritični datum popisa zaradi smrti ni bilo več na ozemlju RS.

Delež zapisov, ki se niso povezali pri povezovanju podatkov o rojenih za obdobje 2001 do 2005 preko enoznačnih identifikatorjev mater s Popisom 2002,

se je gibal med 2,1 in 4,7 odstotka, delež zapisov, ki se niso povezali pri povezovanju podatkov o rojenih za koledarska leta od 1991 do 2000 preko identifikatorjev otroka s Popisom 2002, pa med 2,2 in 4,0 odstotka. Pri povezovanju baz umrlih za obdobje 1991–2005 s Popisoma 1991 in 2002 zaradi izpada prvega četrletja umrlih v letu 1991 in 2002, ker je bil popis izveden na kritični datum 31. 3., v koledarskem letu 1991 in 2002 med povezanimi zapisi za obe omenjeni koledarski leti manjka 28,1 odstotka umrlih. Analiza umrlih za leti 1991 in 2002 torej zaradi izpada četrte umrlih v koledarskem letu ni bila smiselna. Za preostala leta se je delež zapisov, ki se niso povezali, gibal med 2,8 in 4,9 odstotka, kar je bilo za analizo umrljivosti sprejemljivo.

Pri povezovanju podatkov o nevestah in ženinih, ki so po posameznih letih sklepali zakonske zveze, bi bilo treba povezati tako zapise o nevestah kot ženinih, in sicer od leta 1991 do 2001 s Popisom 1991, in od leta 2002 do 2005 s Popisom 2002. Glede na izkušnjo o številu povezanih zapisov pri rojenih in umrlih bi bila analiza razveznosti in poročnosti za prebivalstvo italijanske narodnosti v Sloveniji sporna zaradi majhnega števila opazovanih enot in posledično velike verjetnosti slučajnih vplivov, pa tudi statistične zaupnosti, zato povezovanje teh podatkov ni bilo izvedeno.

Za primerjavo v analizo vključene narodne manjšine z večinskim prebivalstvom so bili uporabljeni tudi statistični podatki popisov prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj ter podatki rednih statističnih raziskovanj, ki jih izvaja Statistični urad RS in so dostopni širši javnosti.

Za demografsko analizo po posameznih letih in posameznih starostnih skupinah, zlasti računanje kazalnikov, pa sem potrebovala še podatke o številu prebivalcev italijanske narodnosti in številu prebivalcev z italijanskim maternim jezikom za obdobje 1991–2005, in sicer po posameznih starostnih skupinah. Ker ni na voljo vseh podatkov, ki bi omogočali izračun njihovega števila na podlagi osnovne demografske bilance (število prebivalcev konec leta = rojeni – umrli + selitve – odselitve), sem podatke za obdobje 1992–2001 in 2003–2005 ocenila na podlagi povprečne letne spremembe števila prebivalcev italijanske narodnosti in prebivalstva z italijanskim maternim jezikom v posameznih starostnih skupinah med Popisoma 1991 in 2002. Za leta 2003, 2004 in 2005 sem predpostavila, da je povprečna letna sprememba števila prebivalcev italijanske narodnosti in število prebivalcev z italijanskim maternim jezikom enaka tisti v obdobju 1991–2002 (glej Preglednici 1 in 2).³

3 Na podlagi povprečne letne spremembe izračunane ocene števila prebivalcev italijanske narodnosti in prebivalcev z italijanskim maternim jezikom za petletne starostne skupine, ločeno po spolu in za posamezna leta v obdobju 1992–2001 in 2003–2005 so na voljo v prilogi magistrskega dela Oblak Flander (2007: 250–255).

Preglednica 1: Povprečna letna sprememba števila prebivalcev italijanske narodnosti po spolu in starosti, Slovenija, Popisa 1991 in 2002

Starost	1991 ⁴			2002			Povprečna letna sprememba števila $\bar{R} = \frac{D}{t}$		
	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske
Skupaj	2.959	1.388	1.571	2.258	1.085	1.173	-63,73	-27,55	-36,18
0-4	100	58	42	46	28	18	-4,91	-2,73	-2,18
5-9	106	62	44	57	26	31	-4,45	-3,27	-1,18
10-14	123	65	58	69	37	32	-4,91	-2,55	-2,36
15-19	166	75	91	78	49	29	-8,00	-2,36	-5,64
20-24	134	72	62	115	57	58	-1,73	-1,36	-0,36
25-29	191	90	101	110	50	60	-7,36	-3,64	-3,73
30-34	213	111	102	128	75	53	-7,73	-3,27	-4,45
35-39	215	108	107	169	89	80	-4,18	-1,73	-2,45
40-44	161	78	83	168	76	92	0,64	-0,18	0,82
45-49	151	63	88	192	86	106	3,73	2,09	1,64
50-54	242	115	127	150	79	71	-8,36	-3,27	-5,09
55-59	236	109	127	147	75	72	-8,09	-3,09	-5,00
60-64	277	123	154	203	100	103	-6,73	-2,09	-4,64
65-69	244	107	137	186	87	99	-5,27	-1,82	-3,45
70-74	131	68	63	180	74	106	4,45	0,55	3,91
75-79	116	43	73	145	59	86	2,64	1,45	1,18
80-84	90	23	67	69	30	39	-1,91	0,64	-2,55
85 +	56	16	40	46	8	38	-0,91	-0,73	-0,18

Viri: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj ter kmečkih gospodarstev 1991, lastni izračuni.

● ● ●

⁴ Za leto 1991 so podatki preračunani po metodologiji Popisa 2002, in sicer tako, da so odštet t. i. zdomci.

Preglednica 2: Povprečna letna sprememba števila prebivalcev z italijanskim maternim jezikom po spolu in starosti, Popisa 1991 in 2002

Starost	1991 ⁵			2002			Povprečna letna sprememba števíla $\bar{R} = \frac{D}{t}$		
	skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske
Skupaj	3.882	1.817	2.065	3.762	1.735	2.027	-10,91	-7,45	-3,45
0-4	124	74	50	66	36	30	-5,27	-3,45	-1,82
5-9	124	74	50	91	46	45	-3,00	-2,55	-0,45
10-14	160	81	79	132	71	61	-2,55	-0,91	-1,64
15-19	176	72	104	112	65	47	-5,82	-0,64	-5,18
20-24	173	94	79	159	77	82	-1,27	-1,55	0,27
25-29	247	121	126	167	73	94	-7,27	-4,36	-2,91
30-34	261	136	125	176	98	78	-7,73	-3,45	-4,27
35-39	316	152	164	271	136	135	-4,09	-1,45	-2,64
40-44	259	136	123	290	138	152	2,82	0,18	2,64
45-49	230	105	125	360	160	200	11,82	5,00	6,82
50-54	321	149	172	303	159	144	-1,64	0,91	-2,55
55-59	316	142	174	244	117	127	-6,55	-2,27	-4,27
60-64	342	151	191	330	160	170	-1,09	0,82	-1,91
65-69	317	135	182	319	130	189	0,18	-0,45	0,64
70-74	172	82	90	297	122	175	11,36	3,64	7,73
75-79	153	56	97	245	86	159	8,36	2,73	5,64
80-84	111	30	81	121	43	78	0,91	1,18	-0,27
85 +	72	24	48	79	18	61	0,64	-0,55	1,18

Viri: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj ter kmečkih gospodarstev 1991, lastni izračuni.

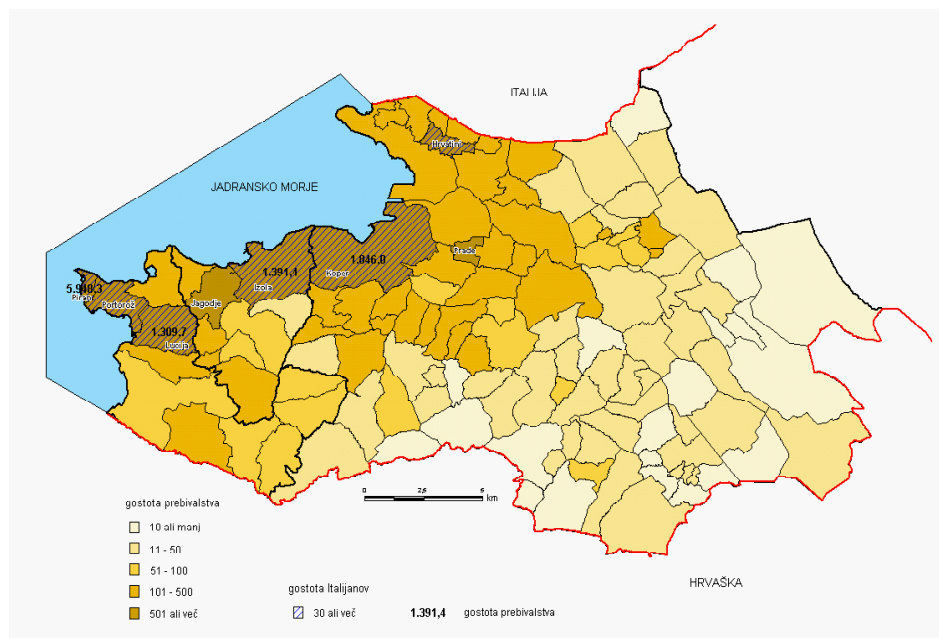
REZULTATI DEMOGEOGRAFSKE ANALIZE NA PRIMERU ITALIJSKE NARODNE MANJŠINE V SLOVENIJI

Demogeografska analiza prebivalstva Slovenije italijanske narodnosti, ki v večji meri poseljuje obalni pas Slovenske Istre (glej Sliko 1), je pokazala, da se to izrazito prostorsko krči. Na drugi strani pa število prebivalcev v obalnih občinah narašča (glej Preglednico 3).

5 Za leto 1991 so podatki preračunani po metodologiji Popisa 2002, in sicer tako, da so odšteti t. i. zdomci.

Slika 1: Gostota prebivalstva in prebivalstva italijanske narodnosti v občinah Izola, Koper in Piran, Popis 2002

Viri: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, Geodetska uprava RS, lastni izračuni.

Preglednica 3: Indeks rasti/úpada prebivalstva in prebivalstva italijanske narodnosti, obalne občine (upravne enote) in njihova narodno mešana območja, Slovenija, Popisi 1961–2002* NMO – narodno mešano območje – opredeljeno na podlagi statotov občin Koper, Izola, Piran.

	1961		1971		1981		1991		2002		1971/1961		1981/1971		1991/1981		2002/1991	
	Preb.	Ital.	Preb.	Ital.	Preb.	Ital.	Preb.	Ital.	Preb.	Ital.	Preb.	Ital.	Preb.	Ital.	Preb.	Ital.	Preb.	Ital.
Skupaj (Slovenija)	1.591.523	3.072	1.727.137	2.568	1.891.864	2.187	1.965.986	3.064	1.964.036	2.258	108,5	83,6	109,5	85,2	103,9	140,1	99,9	73,7
Skupaj - obalne občine	49.977	3.072	58.292	2.568	69.591	2.187	75.929	2.751	78.846	1.840	116,6	83,6	119,4	85,2	109,1	125,8	103,8	66,9
Skupaj -NMO ¹⁾	34.063	...	45.505	2.492	55.975	1.853	61.730	2.575	62.487	1.700	133,6	...	123,0	74,4	110,3	139,0	101,2	66,0
Izola/Isola	9.339	467	10.488	485	12.513	358	13.770	567	14.549	430	112,3	103,9	119,3	73,8	110,0	158,4	105,7	75,8
NMO ¹⁾	8.250	...	9.484	451	10.275	316	12.334	516	12.774	390	115,0	...	108,3	70,1	120,0	163,3	103,6	75,6
Koper/ Capodistria	29.228	872	35.445	877	41.843	727	45.391	1.015	47.539	712	121,3	100,6	118,1	82,9	108,5	139,6	104,7	70,1
NMO ¹⁾	15.195	...	24.301	841	31.083	722	33.240	902	33.633	617	159,9	...	127,9	85,9	106,9	124,9	101,2	68,4
Piran/Pirano	11.410	1.208	12.359	1.206	15.235	816	16.768	1.169	16.758	698	108,3	99,8	123,3	67,7	110,1	143,3	99,9	59,7
NMO ¹⁾	10.618	...	11.720	1.200	14.617	815	16.156	1.157	16.080	693	110,4	...	124,7	67,9	110,5	142,0	99,5	59,9

*NMO – narodno mešano območje – opredeljeno na podlagi statotov občin Koper, Izola, Piran. 2) Podatki za Popise 1971, 1981 in 1991 niso preračunani po metodologiji Popisa 2002, ker bi bilo treba za izračun po naseljih (sešeta v kategorijo narodno mešano območje) za vsako naselje posebej preveriti, koliko od tistih, ki so se po narodnosti opredelili za Italijane, je bilo na začasnem delu v tujini oziroma so bili družinski člani take osebe. Skupno je bilo Sloveniji ob Popisu 1981 49 oseb, ki so se po narodnosti opredelile za Italijane in so spadale v kategorijo "zdomcev", ob Popisu 1991 pa 105.

Viri: Popisi prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj od leta 1961 do 1991; Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj, Slovenija, 31. marca 2002 [2003a]; lasni izračuni.

Podatki in izračunani kazalniki so pokazali na ogroženost italijanske identitete v slovenskem prostoru in to ne le zaradi pritiskov večinskega naroda. Po drugi svetovni vojni, zlasti pa od 60. let so namreč Italijani v Sloveniji zaradi obsežnega priseljevanja prebivalstva drugih narodnosti v obalne občine, kjer je bilo po uradnih podatkih največ narodno opredeljenih za Italijane, postali manjšina med manjšinami. V obdobju 1945–2001 se je iz tujine v obalne občine Slovenije priselilo 15.879 prebivalcev. Med njimi največ, kar 91,5 odstotka z ozemlja nekdanje Jugoslavije. Največ se jih je priselilo v 70. letih (26,4 odstotka od vseh priseljenih z ozemlja nekdanje Jugoslavije od leta 1945 do 2001). Podrobnejša analiza priseljenih iz posameznih držav, ki so nastale na ozemlju nekdanje Jugoslavije, je pokazala, da so se iz Hrvaške najintenzivneje priseljevali že v 60. letih, iz Srbije in Črne gore ter iz Bosne in Hercegovine v 70. letih, iz Makedonije iz drugih držav pa v 90. letih. Med priseljenimi prebivalci z ozemlja nekdanje Jugoslavije (14.525) jih je bilo največ iz republike (pozneje države) Hrvaške (47,1 odstotka), sledijo jim priseljeni iz Bosne in Hercegovine (35,1 odstotka) ter Srbije in Črne Gore (14,0 odstotka). Najmanj med priseljenimi je bilo priseljenih iz nekdanje jugoslovanske republike Makedonije (3,8 odstotka).

Število opredeljenih za Italijane je od Popisa 1961 do Popisa 2002 v absolutnem smislu upadlo za 814 (glej Preglednico 4).

Preglednica 4: Absolutna in relativna sprememba števila prebivalcev italijanske narodnosti v Sloveniji med Popisi 1961–2002

Leto	Število	Medpopisno obdobje	Absolutna sprememba števila	Povprečna letna sprememba števila	Stopnja povprečne letne spremembe števila
1961 ¹⁾	3072				
1971 ¹⁾	2987	1961/1971	-85	-8,5	-0,28
1981 ¹⁾	2138	1971/1981	-849	-84,9	-3,31
1991 ¹⁾	2959	1981/1991	821	82,1	3,22
2002	2258	1991/2002	-701	-63,7	-2,44

¹⁾ Za leta 1961–1991 so podatki preračunani po metodologiji Popisa 2002, in sicer tako, da so odšteti t. i. zdomci.

Viri: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj, Slovenija, 31. marca 2002 (2003), lastni izračuni.

Podrobnejši vpogled v podatke o številu prebivalcev, opredeljenih za italijansko narodnost v medpopisnih obdobjih od leta 1961 do 2002 pokaže, da upad števila ni posledica konstantnega upadanja števila prebivalcev italijanske narod-

nosti. Ob Popisu 1991 je bilo namreč zaznati intenziven porast števila opredeljenih za Italijane, in sicer za 821 oziroma za 23,7 odstotnih točk. Tako v absolutnem kot tudi relativnem smislu je število prebivalcev italijanske narodnosti od Popisa 1961 najbolj upadlo v medpopisnem obdobju 1971–1981, in sicer za 849 (oziroma za 28,4 odstotnih točk), sledilo mu je medpopisno obdobje 1991–2002, v katerem je njihovo število upadlo za 701 oziroma 23,7 odstotnih točk. Najbolj negativna povprečna letna sprememba števila prebivalcev italijanske narodnosti med dvema popisoma je bila v obdobju 1971–1981 (-84,9), sledilo mu je medpopisno obdobje 1991–2002. Med zadnjima popisoma je namreč na leto v povprečju število prebivalcev italijanske narodnosti upadlo za 63,7.

Na neugodna demografska gibanja v prebivalstvu italijanske narodnosti v Sloveniji je pokazala tudi analiza izračunanih celotnih stopenj rodnosti in bruto stopenj obnavljanja v obdobju 1991–2005. Izračunane vrednosti kazalnikov, ki kažejo na to, da se prebivalstvo italijanske narodnosti in z italijanskim maternim jezikom v Sloveniji ne obnavlja več enostavno, niso presenetile, saj se tudi prebivalstvo Slovenije v tem obdobju ni več obnavljalo enostavno (glej Preglednico 5).

Preglednica 5: Povprečna celotna stopnja rodnosti in bruto stopnja obnavljanja prebivalk, prebivalk italijanske narodnosti, prebivalk z italijanskim maternim jezikom, Slovenija, 1991–2005

	Prebivalke Slovenije ¹⁾	Prebivalke italijanske narodnosti	Prebivalke z italijanskim maternim jezikom
	Ø 1991–2005		
Celotna stopnja rodnosti (F)	1,27	0,44	0,66
Bruto stopnja obnavljanja (R)	0,62	0,21	0,32
Bruto stopnja obnavljanja (R)	0,62	0,21 ²⁾	0,35 ²⁾
Neto stopnja obnavljanja (Ro)	0,61	0,20 ³⁾	0,33 ³⁾

1) Izračun iz povprečij (uradnih) objavljenih podatkov Statističnega urada RS za obdobje 1991–2005.

2) Upoštevana demografska konstanta, izračunana za obdobje 1991–2005, za razmerje med živorojenimi dečki in deklicami med italijanskim prebivalstvom in prebivalstvom z italijanskim maternim jezikom v Sloveniji.

3) Upoštevano tablično število žensk za Slovenijo za obdobje 1991–2005.

Viri: Podatkovne baze rojenih 1991–2005; Naravno in selitveno gibanje 2005, 2006; Prebivalstvo Slovenije 2003, 2006; Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002; Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj ter kmečkih gospodarstev 1991; lastni izračuni.

Še toliko bolj alarmantne demografske razmere pa so med prebivalstvom italijanske narodnosti v Sloveniji. Če je bila povprečna celotna stopnja obnavljanja med prebivalstvom Slovenije v obdobju 1991–2005 za 0,83 nižja od stopnje, ki še

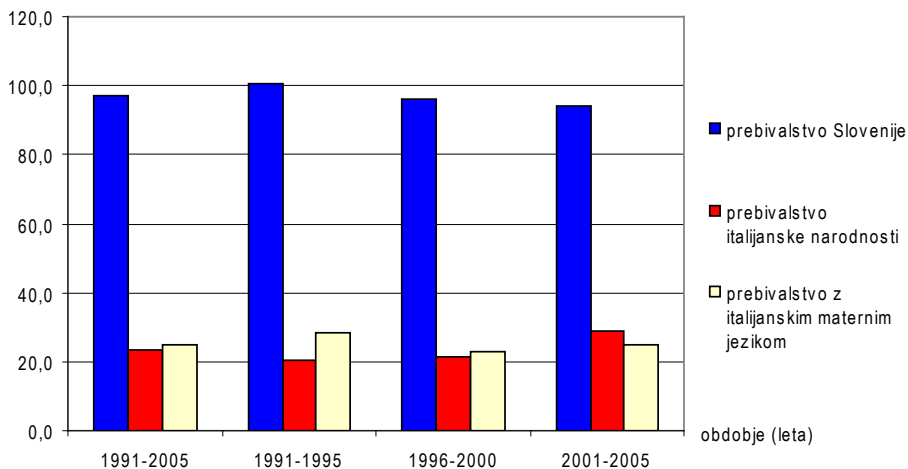
zagotavlja enostavno obnavljanje prebivalstva (2,1),⁶ je bila ta v prebivalstvu italijanske narodnosti v Sloveniji od te vrednosti nižja kar za 1,66 oziroma v prebivalstvu z italijanskim maternim jezikom za 1,44. Na podlagi omenjenega kazalnika v primeru prebivalstva italijanske narodnosti v Sloveniji lahko govorimo celo o procesih ekstremne naravne depopulacije.

Iz izračunov vitalnih indeksov za prebivalstvo Slovenije, prebivalstvo italijanske narodnosti v Sloveniji in za prebivalstvo Slovenije z italijanskim maternim jezikom (glej Sliko 2) je razvidno, da je bila njihova reprodukcija v zadnjih petnajstih letih okrnjena. Slovenija v celoti se je glede na vitalni indeks z okrnjeno reprodukcijo prvič soočila v letu 1993 in nato ponovno leta 1997. Vse odtlej pa do leta 2005 smo se v Sloveniji na letni ravni srečevali z zoženo reprodukcijo. Za prebivalstvo italijanske narodnosti in prebivalstvo z italijanskim maternim jezikom ni na voljo podatkov, ki bi nam omogočili izračun vitalnega indeksa pred letom 1991 in posledično tudi ne ugotovitve, od kdaj se omenjena populacija v Sloveniji sooča z zoženo reprodukcijo. Vsekakor pa se je prebivalstvo italijanske narodnosti in prebivalstvo z italijanskim maternim jezikom v obdobju 1991–2005 srečevalo z izrazito zoženo reprodukcijo, saj so vrednosti vitalnega indeksa dosegale le slabo četrtno vrednosti, ki še zagotavlja enostavno reprodukcijo.

● ● ●

6 Znano je, da vse ženske v rodni dobi ne sodelujejo pri (bio)reprodukciji. Razlogi so različni – socialna sterilnost (neporočenost, nepartnersko razmerje, brez želje po otrocih, idr.) ali fiziološka sterilnost (neplodnost). Zaradi naštetih razlogov bi morala celotna stopnja rodnosti, da bi se prebivalstvo objavljal po naravni poti, znašati celo 2,56 (Nejašmić 2005: 109).

Slika 2: Vitalni indeks⁷ prebivalstva, prebivalstva italijanske narodnosti in prebivalstva z italijanskim maternim jezikom, Slovenija, 1991–2005

Viri: Podatkovne baze rojenih 1991–2005; Podatkovne baze umrlih 1991–2005; Prebivalstvo Slovenije 2004 in 2005 (2007); Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002; Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj ter kmečkih gospodarstev 1991; lastni izračuni.

Nizke vrednosti omenjenih kazalnikov v populaciji italijanske narodnosti v Sloveniji so povezane tudi z nižjim deležem žensk v rodni dobi. Že ob Popisu 1991 je bilo za 7,7 odstotka manj žensk v rodni dobi v prebivalstvu z italijansko narodnostjo in za 7,3 odstotka manj žensk v rodni dobi v prebivalstvu z italijanskim maternim jezikom ter kar za 11,0 odstotka manj žensk v rodni dobi v prebivalstvu z italijanskim pogovornim jezikom kot v prebivalstvu Slovenije. Ob Popisu 2002 se je ta razkorak sicer za malenkost zmanjšal, še vedno pa ostaja največji med deležem žensk v rodni dobi v prebivalstvu z italijanskim pogovornim jezikom in prebivalstvom Slovenije.

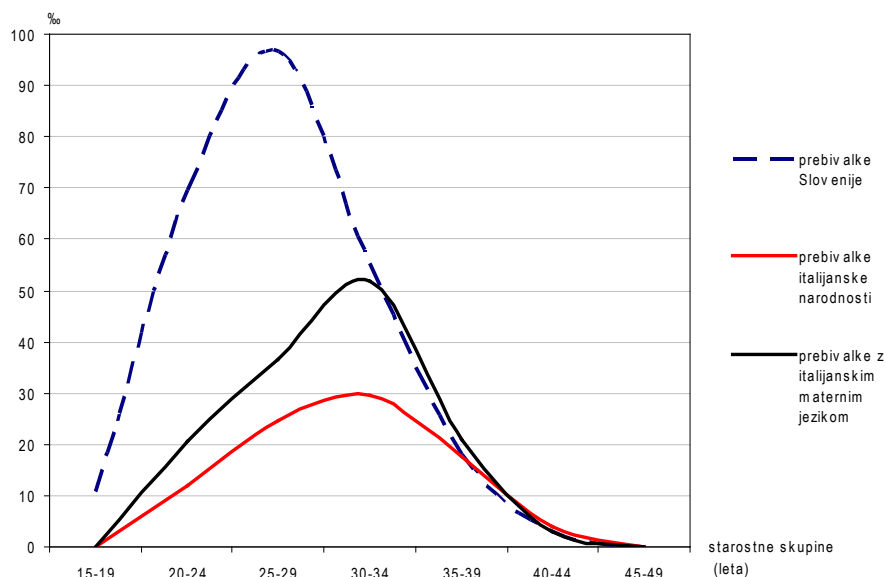
Iz analize starostnospecifičnih stopenj splošne rodnosti prebivalk Slovenije in prebivalk italijanske narodnosti v obdobju 1991–2005 je bilo mogoče ugotoviti, da je bila rodnost prebivalk Slovenije najvišja v starostnem razredu 25–29, medtem ko je bila najvišja rodnost prebivalk italijanske narodnosti in prebivalk z italijanskim maternim jezikom v Sloveniji v starostnem razredu 30–34. V starost-

● ● ●

⁷ Vitalni indeks (število živorojenih na 100 umrlih) je še eden med pokazatelji smeri (bio)reprodukcije. Če je večji od 100, potem ima opazovana populacija razširjeno reprodukcijo, če je manjši od 100, je (bio)reprodukcija prebivalstva okrnjena.

nem razredu 25–29 so bile stopnje splošne rodnosti med prebivalkami italijanske narodnosti in prebivalkami z italijanskim maternim jezikom za 72,2 oziroma 60,1 promila nižje kot med prebivalkami Slovenije. Iz Slike 3 ni razvidno le, da se prebivalke italijanske narodnosti in prebivalke z italijanskim maternim jezikom v Sloveniji pozneje odločajo za rojstvo otrok, ampak da je njihova rodnosti izrazito nižja kot med prebivalkami Slovenije.

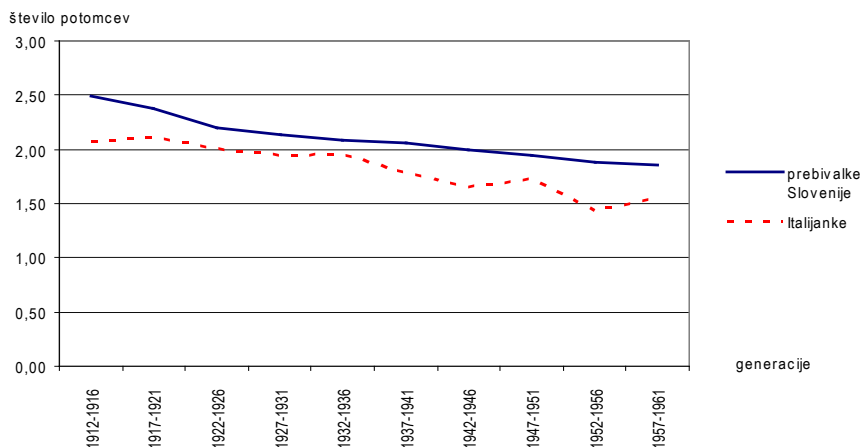
Slika 3: Starostnospecifične stopnje splošne rodnosti prebivalk, prebivalk italijanske narodnosti in prebivalk z italijanskim maternim jezikom, Slovenija, 1991–2005

Viri: Podatkovne baze rojenih 1991–2005; Naravno in selitveno gibanje 2005 (2006); Prebivalstvo Slovenije 2003 (2006); Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002; Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj ter kmečkih gospodarstev 1991; lastni izračuni.

Pri analizi ženskega prebivalstva v rodni dobi je treba upoštevati tudi ugotovitve o končnem potomstvu generacij Italijank, ki so že prenehale rojevati, in ugotovitve o verjetnostih za povečanje družine. Te kažejo na to, da rodnostno obnašanje žensk italijanske narodnosti v Sloveniji ne prinaša svetle demografske prihodnosti (glej Sliko 4).

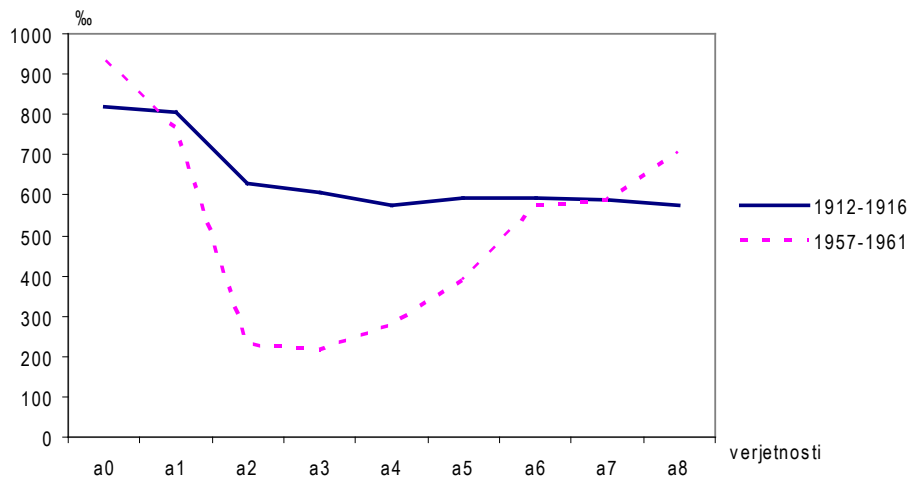
Slika 4: Končno potomstvo prebivalk in prebivalk italijanske narodnosti, generacije 1912–1961, Slovenija, Popis 2002

Viri: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, lastni izračuni.

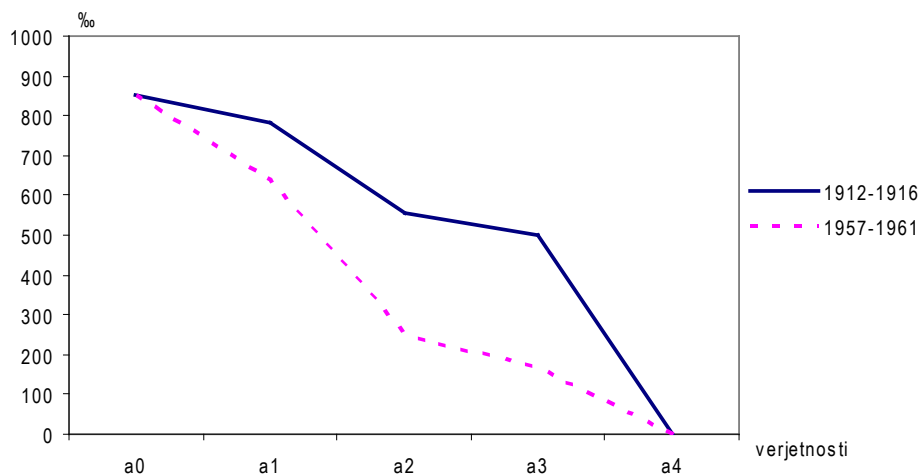
Zanimalo me je tudi, ali se pri prebivalkah italijanske narodnosti v Sloveniji v generacijah 1957–1961 verjetnost za povečanje družine še s četrtem in petim otrokom povečuje tako kot pri drugih prebivalkah Slovenije. Iz grafov, ki prikazujejo verjetnost povečanja družine v generacijah 1912–1916 in 1957–1961 med prebivalkami Slovenije (Slika 5) in prebivalkami Slovenije italijanske narodnosti (Slika 6), je razvidno, da verjetnost povečanja družine s tretjim ali četrtem otrokom med prebivalkami italijanske narodnosti strmo pade. Zanimivo je tudi, da to ne velja le za generacije iz srede 20. stoletja, pač pa tudi za generacije Italijank z začetka 20. stoletja. Posledica tega je, da se je število Italijanov v Sloveniji po naravni poti zelo krčilo in to že vse od začetka 20. stoletja.

Slika 5: Verjetnost povečanja družine za prebivalke Slovenije, generacije 1912–1916, 1957–1961, Slovenija, Popis 2002

Viri: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, lastni izračuni.

Slika 6: Verjetnost povečanja družine za prebivalke italijanske narodnosti, generacije 1912–1916, 1957–1961, Slovenija, Popis 2002

Viri: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, lastni izračuni.

Poleg zožene reprodukcije se prebivalstvo italijanske narodnosti izrazito stara in je v povprečju precej starejše od prebivalstva Slovenije ter prebivalstva slovenske narodnosti. Povprečna starost prebivalcev italijanske narodnosti je ob Popisu 1991 znašala 44,9 leta, leta 2002 pa že 49,0 leta (glej Preglednico 6). Povprečna starost se je v 11-letnem obdobju med Italijani dvignila za 4,1 leta, medtem ko se je povprečna starost opredeljenih za Slovence v istem obdobju s 36,2 leta dvignila na 39,9 leta. Povprečna starost prebivalstva italijanske narodnosti se je v tem 11-letnem obdobju v povprečju sicer dvignila le za 0,4 leta več kot med opredeljenimi za Slovence, vendar pa je bila njihova povprečna starost ob Popisu 1991 višja za 8,7 leta, ob Popisu 2002 pa že za 9,1 leta.

Preglednica 6: Povprečna starost prebivalstva, prebivalstva slovenske narodnosti in prebivalstva italijanske narodnosti po spolu, obalne občine, Slovenija, Popis 2002

Občina	Prebivalstvo po narodnosti	Povprečna starost		
		skupaj	moški	ženske
Slovenija	Prebivalstvo – skupaj	39,5	37,7	41,1
	Prebivalstvo slovenske narodnosti	39,9	37,9	41,8
	Prebivalstvo italijanske narodnosti	49,0	47,0	50,9
Izola/Isola	Prebivalstvo – skupaj	40,8	39,0	42,5
	Prebivalstvo slovenske narodnosti	41,3	38,8	43,6
	Prebivalstvo italijanske narodnosti	49,0	46,6	51,0
Koper/Capodistria	Prebivalstvo – skupaj	40,8	39,3	42,2
	Prebivalstvo slovenske narodnosti	41,1	39,1	42,8
	Prebivalstvo italijanske narodnosti	48,7	47,0	50,2
Piran/Pirano	Prebivalstvo – skupaj	40,8	39,5	42,1
	Prebivalstvo slovenske narodnosti	40,5	38,7	42,1
	Prebivalstvo italijanske narodnosti	49,3	47,0	51,3

Viri: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, lastni izračuni.

Ni presenetljivo, da je prebivalstvo Slovenije z italijanskim maternim jezikom že ob Popisu 1981 sodilo med prebivalstva s staro starostno strukturo,⁸ saj se je tudi prebivalstvo Slovenije (v celoti) ob Popisu 1981 že uvrščalo med “stara”

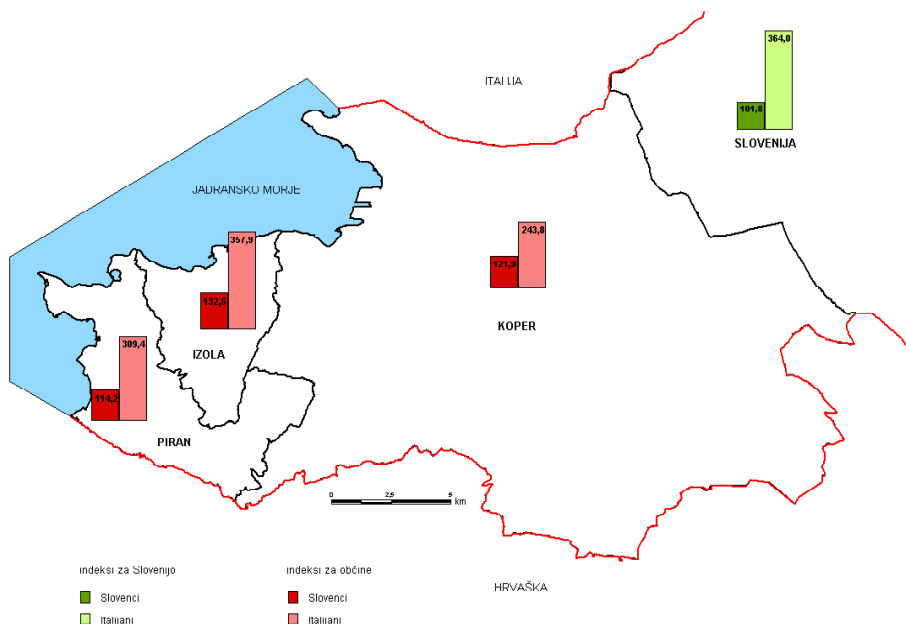
● ● ●

8 V takih prebivalstvih je v starejših starostnih skupinah (starih 65 let ali več) že več kot 8 odstotkov vsega prebivalstva. Kriterij za določitev tipa prebivalstva glede na starostno strukturo je povzet po Nejašmiću 2005: 178–179.

prebivalstva. Delež starih 65 let ali več je ob Popisu 1981 v prebivalstvu Slovenije znašal 11,4 odstotka, v prebivalstvu z italijanskim maternim jezikom pa kar 23,3 odstotka.

Tako prebivalstvo Slovenije kot italijansko prebivalstvo v Sloveniji se je od Popisa 1981 še dodatno postaralo. Še izrazitejše staranje kot za prebivalstvu Slovenije je bilo značilno za prebivalstvo italijanske narodnosti. Delež starega prebivalstva (starega 65 let ali več) je v prebivalstvu Slovenije od Popisa 1991 do 2002 narasel na 14,7 odstotka, medtem ko je ta delež v prebivalstvu italijanske narodnosti narasel kar na 27,7 odstotka. Posledično je bilo ob Popisu 2002 v Sloveniji v prebivalstvu italijanske narodnosti za polovico manj otrok v starosti 0–14 let, kot je znašalo slovensko povprečje (15,3 odstotka). Analiza deleža otrok v starosti od 0–14 ob Popisih 1991 in 2002 kaže, da se je delež otrok v prebivalstvu italijanske narodnosti zmanjšal za 3,5 odstotnih točk, v prebivalstvu z italijanskim maternim jezikom pa za 2,8 odstotni točki. Delež mladih (v starosti od 15 do 29) je bil ob Popisu 2002 v prebivalstvu italijanske narodnosti prav tako nižji od slovenskega povprečja, in sicer kar za 8,1 odstotka. Delež mladih v Sloveniji je med Popisoma 1991 in 2002 v povprečju upadel za eno odstotno točko, v prebivalstvu italijanske narodnosti za 2,2 odstotni točki, najbolj pa v prebivalstvu z italijanskim pogovornim jezikom – za 8,9 odstotnih točk. Ob tem se je delež starih 65 let ali več in najstarejših (starih 80 let ali več) občutno povečal.

Slika 7: Indeks staranja prebivalstva slovenske narodnosti in prebivalstva italijanske narodnosti, obalne občine, Slovenija, Popis 2002

Viri: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, Geodetska uprava RS, lastni izračuni.

Glede na ugotovljeno, da gre v primeru italijanske manjšine v Sloveniji za ostarelo prebivalstvo, je bilo nujno analizo demografske dinamike v populaciji oplemenititi tudi z analizo umrljivosti. Vendar je treba, če želimo primerjati umrljivost italijanske populacije v Sloveniji, izvesti standardizacijo. To lahko izvedemo tudi na način, da se pri standardizaciji stopnje umrljivosti uporabi populaciji, ki ju primerjamo. To je v našem primeru ustrezno, saj sta omenjeni populaciji na podobni stopnji družbenoekonomskega razvoja, pri čemer ima večji vpliv na umrljivost starostna sestava obeh populacij. Primerjava stopenj umrljivosti in izračunanih standardiziranih stopenj umrljivosti za prebivalstvo, prebivalstvo italijanske narodnosti in prebivalstvo z italijanskim maternim jezikom za leti 1992 in 2005 je razvidna iz Preglednice 7.

Preglednica 7: Stopnje umrljivosti in standardizirane stopnje umrljivosti prebivalstva, prebivalstva italijanske narodnosti in prebivalstva z italijanskim maternim jezikom po spolu, Slovenija, 1992 in 2005

	Stopnje umrljivosti, računanane iz starostno specifičnih stopenj				Standardizirane stopnje umrljivosti, računanane iz starostno specifičnih stopenj				Razlika			
	1992		2005		1992		2005		1992		2005	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske
Prebivalstvo	10,3	9,1	9,6	9,2	19,7	15,9	17,6	16,0	9,4	6,8	8,0	6,8
Prebivalstvo italijanske narodnosti	8,8	12,4	18,0	11,3	3,8	6,6	7,3	5,2	-5,0	-5,7	-10,7	-6,1
Prebivalstvo z italijanskim maternim jezikom	11,6	12,6	21,0	12,4	6,5	7,2	12,0	7,3	-5,1	-5,4	-9,0	-5,1

Viri: Baze umrlih; Prebivalstvo Slovenije 2004 in 2005 (2007); Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002; Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj ter kmečkih gospodarstev 1991; lastni izračuni.

Splošna stopnja umrljivosti je za leto 1992 za prebivalstvo italijanske narodnosti znašala 10,6 na 1000 Italijanov (za moške 8,8 promila, za ženske 12,4 promila), za umrle v Sloveniji pa 9,7 promila (9,1 promila za moške in 9,6 promila za ženske). Razlika je bila torej za 0,9 umrlih na 1000 prebivalcev. V letu 2005 je ta razlika narasla na 5,2 umrlih na 1000 prebivalcev. Podobno so pokazali tudi izračuni za splošno stopnjo umrljivosti za prebivalstvo z italijanskim maternim jezikom. Ta je od leta 1992 z 12,1 promila narasla na 16,7 promila v letu 2005. V letu 2005 je bila od stopnje umrljivosti v prebivalstvu Slovenije višja že kar za 7,3 promila. Standardizirana stopnja umrljivosti (pri kateri izločimo vpliv starostne strukture) pa nam za leti 1992 in 2005 pokaže, da bi bila stopnja umrljivosti v prebivalstvu Slovenije dejansko precej višja, če bi imela tako starostno strukturo kot je v prebivalstvu italijanske narodnosti v Sloveniji in da bi bila splošna stopnja umrljivosti v prebivalstvu italijanske narodnosti precej nižja, če bi bila njihova starostna struktura taka, kot je v Sloveniji. Med moškimi, opredeljenimi za Italijane, bi bila tako v letu 2005 splošna stopnja umrljivosti (računana iz starostnospecifičnih stopenj in standardizirana s prebivalstvom Slovenije) kar za 10,7 primila nižja kot je bila dejanska, med ženskami pa za 6,1 promila. Nasprotno pa bi bile stopnje umrljivosti moških in žensk v prebivalstvu Slovenije (računanane iz starostnospecifičnih stopenj in standardizirane s prebivalstvom italijanske narodnosti) višje za 8,0 oziroma 6,8 promila. Izračuni so seveda hipotetični, kažejo pa na to, da je dejanska umrljivost v prebivalstvu Slovenije italijanske narodnosti in prebivalstvom z italijanskim maternim jezikom nižja kot v prebivalstvu Slovenije.

Staranje prebivalstva italijanske narodnosti pa nima le demografskih posledic. Kazalci obremenjenosti aktivnega prebivalstva italijanske narodnosti (starega 15–64 let), izračunani iz popisnih podatkov za leto 1991 in 2002, kažejo na izrazito obremenjenost aktivnega prebivalstva s starim prebivalstvom. Koeficient starostne odvisnosti je bil med opredeljenimi za Italijane v letu 2002 za 11,8 promila višji od slovenskega povprečja, pri čemer je k skupnemu koeficientu starostne odvisnosti v prebivalstvu italijanske narodnosti koeficient starostne odvisnosti starih v letu 2002 prispeval že 78,4 odstotka. Podobno velja tudi za koeficiente starostne odvisnosti, izračunane za prebivalstvo z italijanskim maternim in prebivalstvo z italijanskim pogovornim jezikom v Sloveniji, le da so koeficienti starostne odvisnosti in starostne odvisnosti starih pri njih še višji kot med prebivalstvom Slovenije in prebivalstvom Slovenije italijanske narodnosti (glej Preglednico 8).

Preglednica 8: Koeficienti starostne odvisnosti prebivalstva, prebivalstva italijanske narodnosti, prebivalstva z italijanskim maternim jezikom in prebivalstva z italijanskim pogovornim jezikom, Slovenija, Popisa 1991 in 2002

Popis	Koeficient starostne odvisnosti			Koeficient starostne odvisnosti starih			Koeficient starostne odvisnosti mladih		
	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske
	Prebivalstvo Slovenije								
1991 ¹⁾	47,1	43,2	50,8	16,4	11,5	21,3	30,7	31,8	29,6
2002	42,9	37,6	48,3	21,0	15,4	26,8	21,8	22,1	21,5
	Prebivalstvo italijanske narodnosti								
1991 ¹⁾	48,6	46,8	50,3	32,1	27,2	36,5	16,6	19,6	13,8
2002	54,7	47,4	62,0	42,9	35,1	50,8	11,8	12,4	11,2
	Prebivalstvo z italijanskim maternim jezikom								
1991 ¹⁾	46,7	44,2	49,0	31,2	26,0	36,0	15,4	18,2	12,9
2002	56,0	46,7	64,9	44,0	33,7	53,9	12,0	12,9	11,1
	Prebivalstvo z italijanskim pogovornim jezikom								
1991 ¹⁾	49,9	44,8	54,5	38,0	31,5	44,0	11,9	13,3	10,5
2002	73,2	61,3	83,6	60,2	47,4	71,4	13,0	14,0	12,2

¹⁾ Podatki preračunani po metodologiji Popisa 2002 tako, da so izključeni t. i. zdomci (osebe na začasnem delu v tujini skupaj z družinskimi člani).

Viri: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj ter kmečkih gospodarstev 1991, Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, lastni izračuni.

SKLEP

Sekundarna analiza se je na primeru demogeografske analize dinamike italijanske narodne manjšine v Sloveniji ob upoštevanju vseh omejitev, ki jih taka analiza prinaša, izkazala za zelo ustrezno. V procesu identifikacije opazovane populacije iz obstoječih podatkov tovrstna analiza zahteva precej inovativen raziskovalni pristop in dobro poznavanje podatkovnih virov ter metodologije zbiranja podatkov, shranjenih v podatkovnih virih.

Študij t. i. "etnične" literature in konkretna demogeografska analiza sta potrdila hipotezo, da je italijanska narodna manjšina (skupnost) v Sloveniji še bolj kot večinsko prebivalstvo soočena z demogeografskimi izzivi 21. stoletja. Še bolj kot večinsko prebivalstvo mora italijanska narodna manjšina (skupnost) v razmerah individualizacije, ob izgubljanju kolektivne zavesti na individualni ravni, relativizaciji prostora in vse večji individualni in prostorski mobilnosti (prim. Mlinar 1994) iskati mehanizme, ki ji bodo omogočili preživetje v slovanskem okolju. Italijanska narodna manjšina (skupnost) v Sloveniji je namreč po spremembi državnih meja med Italijo in Jugoslavijo ter političnih dogajanjih po drugi svetovni vojni v Sloveniji doživela hud udarec. Posledice so v demogeografskem smislu vidne še danes.

Ob primerjavi italijanske narodne manjšine (skupnosti) v Sloveniji z drugimi manjšinami ali slovensko narodno manjšino v Italiji in Avstriji, se na prvi pogled zdi, da italijanska narodna manjšina (skupnost) biva v sožitju s prebivalstvom Slovenije, pa tudi s prebivalstvom slovenske narodnosti. Vendar pa sožitje in razmeroma visoka raven zagotavljanja in varstva njihovih temeljnih (manjšinskih) pravic⁹ tej manjšini ne zagotavljata obstoja na slovansko-romanski meji. Demogeografska analiza je ob posebni pozornosti odkrivanja mogočih napak ter napačnemu interpretiranju, ker so bili podatki in kazalniki analizirani za subpopulacijo, potrdila, da italijanska narodna manjšina v Sloveniji ni le demografsko ogrožena, pač pa tudi, da so negativni demografski procesi, kot so staranje prebivalstva, nizka rodnost, priseljevanje drugih etničnih in narodnih skupin na izredno bivanjsko in ekonomsko zanimiv poselitveni prostor italijanske narodne manjšine (skupnosti) v Sloveniji, v tej manjšini intenzivnejši kot v večinskem prebivalstvu. V določenih segmentih pa so posledice negativnih demografskih procesov dosegle tako stopnjo, da je njihovo slabšanje že skoraj nemogoče. Zlasti to velja za izrazito nizko rodnost in zelo staro starostno strukturo.

9 Obširnejši pregled varstva italijanske narodne manjšine v Sloveniji skozi prizmo zgodovinskih mejnikov oblikovanja te manjšine na ozemlju Republike Slovenije je prikazan v Oblak Flander (2007: 79–85).

VIRI IN LITERATURA:

- Ahmad, Waqar I. U. in Trevor A. Sheldon (1993) *'Race' and Statistics*. London: Sage Books.
- Bufon, Milan (1992) *Prostorska opredeljenost in narodna pripadnost: obmejna in etnično mešana območja v evropskih razvojnih silnicah: primer Slovencev v Furlaniji - Julijski krajini*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.
- Bufon, Milan (1997) "Prostorski aspekti manjšinske problematike v luči slovenskega socialnogeografskega in političnogeografskega proučevanja." *Dela* 12: 81–93.
- Hutchinson, John in Adam D. Smith, ur. (1996) *Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press.
- Naravno in selitveno gibanje 2005* (2006). Ljubljana: Statistični urad RS (Statistične informacije; 188).
- Južnič, Stane (1993) *Identiteta*. Ljubljana: FDV.
- Mlinar, Zdravko (1994) *Individuacija in globalizacija v prostoru*. Ljubljana: SAZU (Razred za zgodovinske in družbene vede).
- Nejašmič, Ivo (2005) *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*. Zagreb: Školska knjiga, 283 str.
- Oblak Flander, Apolonija (2007) *Demogeografsko proučevanje narodnih in etničnih manjšin*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Podatkovne baze rojenih 1991–2005*. Ljubljana: Statistični urad RS.
- Podatkovne baze umrlih 1991–2005*. Ljubljana: Statistični urad RS.
- Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002; podatkovna baza 2006–2007*. Ljubljana: Statistični urad RS.
- Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj ter kmečkih gospodarstev 1991; podatkovna baza 2006–2007*. Ljubljana: Statistični urad RS.
- Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v RS v letu 2002* (2003). Ljubljana: Statistični urad RS (Statistične informacije; 92).
- Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj, Slovenija, 31. marca 2002* (2003b). Ljubljana: Statistični urad RS (Statistične informacije; 93).
- Prebivalstvo Slovenije 2002* (2005). Ljubljana: Statistični urad RS (Rezultati raziskovanj; 816).

Prebivalstvo Slovenije 2003 (2006). Ljubljana: Statistični urad RS (Rezultati raziskovanj; 824).

Prebivalstvo Slovenije 2004 in 2005 (2007). Ljubljana: Statistični urad RS (Rezultati raziskovanj; 282).

Repolusk, Peter (1991) "Etnično-regionalni problemi italijanske narodnosti v Sloveniji." *Geografija v šoli* 1: 34–35.

Smith, D. Anthony (1991) *National Identity*. Reno, Las Vegas in London: University of Nevada Press.

